

prof. Krzysztof Kochnowicz, prof. zw. UAP
Wydział Grafiki i Komunikacji Wizualnej
Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu

Poznań, 7.10.2018

Ocena pracy doktorskiej oraz dorobku artystycznego mgr Urszuli Gireń, sporządzona w zawiązku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuki plastyczne, w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne, wszczętym przez Radę Wydziału Projektowego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach

Pani Gireń, urodzona w 1983 roku, jest absolwentką renomowanego Liceum Plastycznego w Supraślu oraz Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, którą zakończyła w 2019 roku dyplomem w pracowni prof. Piotra Kunce. Tematem pracy była seria plakatów kulturalnych pt. 6 zmysłów. Zostały one wyróżnione Medalem Pałacu Sztuki na wystawie prac dyplomowych. Po rocznej asystenturze na krakowskiej ASP, powróciła do rodzinnego Białegostoku, gdzie podjęła pracę w Instytucie Sztuki na Wydziale Architektury Politechniki Białostockiej. Jest aktywnym grafikiem realizującym własne projekty, współpracuje również z agencjami reklamowymi, z instytucjami kultury i wieloma prestiżowymi wydawnictwami, m.in.: Wydawnictwem Literackim, Państwowym Wydawnictwem Naukowym, Czarną Owcą, oraz oficyną Prószyński i S-ka.

Jako nauczyciel akademicki towarzyszy studentom w ich artystycznym rozwoju przez cały okres studiów licencjackich, rozpoczynając od podstaw projektowania graficznego dla I roku, poprzez Projektowanie Graficzne dla roku II i III, a kończąc na pracowni Projektowania Plakatu dla studentów roku III. Kandydatka podkreśla, że praca dydaktyczna wymaga od niej ciągłego pogłębiania i uaktualniania wiedzy z różnych dziedzin projektowych. Uczestniczy więc w warsztatach typograficznych, stara się być obecna na konferencjach związanych ze współczesnym designem. Efekty tego zaangażowania widać w zaprezentowanych w dokumentacji pracach studenckich. Również jej działalność badawcza związana z historią grafiki wydawniczej i drukarstwa przekłada się na poziom dydaktyki. Jej jakość i zaangażowanie jest doceniane przez władze Uczelni, czego dowodem jest dwukrotne przyznanie Nagrody Rektora Politechniki Białostockiej w roku 2014 i 2016.

Ocena działalności projektowej

Aktywność Pani Gireń związana jest z bardzo szerokim rozumieniem Graphic Designu. Zajmuje się plakatem, identyfikacją wizualną, infografiką, projektuje wydawnictwa, angażuje się także w popularyzację wiedzy na temat grafiki. Jej zainteresowanie historią grafiki wydawniczej, wiedza na temat drukarstwa i sztuki dawnej, znajomość jej artefaktów, przenika wiele aspektów aktywności Kandydatki, nadając bardzo indywidualny, rozpoznawalny charakter jej realizacjom. Potrafi w nich łączyć na wskroś współczesne myślenie graficzne z elementami wywodzącymi się z odległej historii drukarstwa.

Stare ryciny, bordiury, ornamenty, winiety, tworzą w jej pracach nową jakość. Czasami, tak jak w książkach *Człowiek, który zrozumiał naturę* (2017), *Joseph Conrad i narodziny nowego świata* (2018), *Kuchnia na plebanii* (2016) potrafią, w czasach wszytkowiedzącego Internetu, na nowo uczynić świat tajemniczym i nieodgadnionym, oferującym ekscytującą podróż w nieznane. Kiedy indziej służą, w połączeniu z trochę odrealnioną ilustracją, do budowy jednorodnej i niepowtarzalnej w klimacie serii wydawniczej (okładki do książek Sue Monk Kidd). Co ważne dekoracyjność ornamentów, desień wyklejek nigdy nie przekraczają granicy dobrego smaku. Zawsze są wartością dodaną, czyniąc z książki przedmiot wyrafinowany. Ten dialog przeszłości z czasami współczesnymi jest widoczny w wielu innych realizacjach.

Innym niezwykle interesującym i rozpoznawalnym aspektem jej twórczości jest otwarte spojrzenie na literę i umiejętność wydobywania z niej nowych znaczeń. Osobiście czuję się już trochę przesycony oschłymi, minimalistycznymi, komunikatami kreowanymi za pomocą grafiki wektorowej, szczególnie widocznymi w plakacie, gdzie typografia pełni rolę jedynie podrzędną. Pani Gireń w wielu swoich realizacjach właśnie literę czyni głównym nośnikiem przekazu. I nie jest to przekaz zrutynizowany. Pokazuje nam ona jak wielki, nieograniczony potencjał, tkwi w przekształcaniu litery, nadawaniu jej nowych sensów, adekwatnych do przekazywanych treści. Nigdy przy tym nie przekracza granicy, poza którą zaczyna się niczym nieuzasadniona destrukcja i zabawa formą dla samej zabawy. Na szczególną uwagę zasługują plakaty *Unsound 1* i *Unsound 3* z roku 2010, *Sculpture* z 2012 dla Galerii Quatro czy też plakat do sztuki *Amadeusz*. Piszę tu o plakacie, choć wrażliwość na formę litery jest obecna w całej twórczości Pani Gireń i dzielenie jej na poszczególne formy wydawnicze nie ma sensu. Tym bardziej, że wiele jej projektów ma charakter kompleksowy i przenikają się w nich różne formy grafiki, tworząc wspólną ideę i jednolity przekaz.

Z opracowań tych warto wymienić choćby identyfikację wystawy z roku 2015 *Fragmenty widzialnego świata* dla Muzeum Archidiecezjalnego w Białymstoku, świadczącej o dużej wrażliwości na typografię i kulturze wizualnej, mającej oparcie w znajomości historii grafiki. Wyrafinowana, nienarzucająca się kompozycja, wrażliwość na detal i urodę starych druków, dowcip.

Z dużą satysfakcją przeglądam również projekty broszur i plakatów dla Teatru im. Juliusza Osterwy w Lublinie. *Amadeusz* i jakże odmienny *Był sobie Polak, Polak, Polak i Diabeł*, po raz kolejny potwierdzający umiejętność swobodnego doboru środków do przekazywanych treści.

Od 2001 roku, kiedy Pani Urszula Gireń, jeszcze jako studentka, wzięła udział w zbiorowej prezentacji wyróżnionych prac w Konkursie The 7th Takasaki International Art & Musik Competition for High School Students do czasu otwarcia przewodu doktorskiego w roku 2015 wzięła udział w wielu zbiorowych i indywidualnych wystawach swoich prac. W dokumentacji wymienia 31 ważniejszych z nich. Są tu między innymi:

- Triennale Plakatu w Trnawie, 2015
- 19 Triennale Plakatu w Lahti,
- 23 i 24 Biennale Plakatu Polskiego w Katowicach
- 14 i 15 Międzynarodowe Biennale Plakatu Teatralnego w Rzeszowie
- Biennale Plakatu we Włoszech, Finale Ligure, Savona, 2013
- 16 Salon Plakatu Polskiego, Muzeum Plakatu w Wilanowie, 2013
- Współczesny Plakat Polski, The Polish Museum of America, Chicago, 2010
- Wystawa plakatów Polska – Szwajcaria, Ambasada RP w Brnie, 2009
- International Poster and Computer Animation Anti Aids, Charków, 2007

Za wiele prac otrzymała nagrody, których spis można znaleźć w CV autorki. Nie są to może jeszcze wyróżnienia w najbardziej prestiżowych prezentacjach, ale pozwalają autorce już zaznaczyć swoją obecność. Wymienię tu choćby:

- III miejsce w konkursie na plakat Polska – Szwajcaria 2009
- I miejsce w konkursie Teatru Współczesnego na plakat do sztuki *Szafa* Yukio Mishimy, 2007
- II miejsce w konkursie Europa moich marzeń, 2003
- Wyróżnienie w konkursie 2nd International Poster and Computer Animation Anti Aids, 2007
- Wyróżnienie honorowe na Biennale Plakatu Studenckiego w Lublinie, 2015
- Wyróżnienie w Konkursie The 7th Takasaki International Art & Musik Competition for High School Students, 2001

Praca doktorska

Pracę doktorską stanowi publikacja pt. *Renesansowe projektowanie książek drukowanych w Polsce, w kontekście wpływów europejskich*. Jej celem było zebranie materiału ukazującego początki drukarstwa w Polsce, a następnie przygotowanie graficzne wydawnictwa na ten temat. Jego odbiorcami mają być projektanci, edytorzy, bibliotekoznawcy, naukowcy oraz wszystkie osoby zainteresowane historią polskiej książki.

Mimo, iż głównym tematem pracy jest opracowanie graficzne publikacji, już sam proces zbierania materiału, dotarcia do źródeł, zasługuje na najwyższy podziw. Autorka, kompletując zbiór ilustracji, przeszukała zbiory starych druków wszystkich największych bibliotek polskich. W części z nich była osobiście, w innych korzystała z zasobów cyfrowych. Przeanalizowała online zasoby ok. trzydziestu bibliotek zagranicznych. Zgromadziła w ten sposób kilkaset ilustracji w postaci skanów stron książek, rycin, dawnych krojów pism raz fotografii.

Pozostaje mi najtrudniejsza część recenzji – ocena praktycznej części doktoratu. Jest nią publikacja, będąca finałem długiego, niezwykle rzetelnego procesu badawczego i projektowego. Piszę najtrudniejsza, bo wystarczy wziąć książkę do ręki, by przekonać się, że ma się do czynienia w czymś wyjątkowym, z projektem wyrazistym, przemyślanym w najdrobniejszych szczegółach, skończonym i pięknym, nie wymagającym komentarza. Jednak konwencja recenzji wymaga rozbudowanej oceny, w moim wypadku niezwykle pozytywnej. Jost Hochuli w pracy *Projektowanie książki w Szwajcarii*, wymienia kryteria jakim poddawane są prace zgłoszone w konkursie *Najpiękniejsze książki Szwajcarii* - począwszy od koncepcji edytorskiej, proporcji formatu kolumny, doboru papieru poprzez prawidłowość wyboru kroju pisma, technik reprodukcyjnych, techniki oprawy itd., itd. W sumie jest ich kilkanaście. Wszystkim im Pani Urszula Gireń czyni zadość w najwyższym stopniu. Dziełu głównemu pracy doktorskiej towarzyszy dokumentacja. Dzięki temu można zapoznać się ze szczegółowym opisem decyzji jakie zostały podjęte przy projektowaniu kształtu publikacji. Żaden z elementów nie jest przypadkowy. Każdy z nich poprzedzony jest szczegółową i głęboką analizą i wszystkie razem są wobec siebie komplementarne.

W perfekcyjny sposób poradziła sobie z niezwykle skomplikowaną strukturą publikacji, zawierającej różne teksty oraz ilustracje (bitmapy i wektory, ilustracje dawne i współczesne, w kolorze i szarości oraz różnych proporcjach). Przyjęta siatka pozwoliła zorganizować informacje w sposób logiczny i spójny.

Wybrany do składu publikacji krój pisma, rozbudowana rodzina Tempera, sprawdził się we wszystkich rodzajach tekstu, tworząc z trudnym materiałem ilustracyjnym, bo zawierającym czasami także kroje pism, neutralną całość. Proces poszukiwania kroju do publikacji, którego opis jest zawarty w dokumentacji, świadczy o doskonałym rozumieniu jego funkcji w projektowaniu wydawnictw i wrażliwości na konotacje jakie niosą ze sobą detale litery.

Projekt publikacji Pani Gireń to nie tylko organizacja zebranego uprzednio imponującego materiału. To także samodzielne wytworzenie map, rysunków, infografik. Jest ich ponad pięćdziesiąt. Pozwalają czytelnikowi w bardzo klarowny sposób zobrazować treść omawianego zagadnienia, jak choćby rozprzestrzenianie się technologii produkcji papieru z Chin do Europy, czy też proces produkcji czcionek. Osobnym zagadnieniem są mapy, dzięki którym jesteśmy w stanie we współczesnej topografii miast odnaleźć działające w

renesansie drukarnie. Jakość tych opracowań nie budzi żadnych zastrzeżeń; idealnie wpisują się w koncepcję całości.

Jestem również pod wrażeniem niekonwencjonalnego potraktowania pewnych standardów edytorskich. Z pierwszym mamy do czynienia już po otwarciu książki. Jest to rozbudowa czterech stron tytułowych do dwudziestu, swoistego rodzaju rozbiegówka wprowadzająca nas w treść książki. Kolejne rozkładowki przedstawiają następujące po sobie fazy wykreślenia średniowiecznego i renesansowego kanonu proporcji kolumny strony, wg. rekonstrukcji Van de Grafa. Pierwszy etap to wykreślenie przekątnych rozwarcia, ostatni wkomponowanie tytułu w wyznaczoną kolumnę. Z kolei konstrukcja kolumny według Villarde de Honnecourta stanowi dla Autorki siatkę, w którą w nieszablonowy sposób wpisuje spis zawartości pierwszej i drugiej części publikacji.

Powstawanie książki to proces, w który oprócz projektanta zaangażowany jest zespół ludzi, których zadaniem jest doprowadzenie jego koncepcji do końcowej materializacji. Od ich znajomości rzemiosła i wzajemnego porozumienia z grafikiem zależy ostateczny efekt. Dążąc do realizacji projektu zgodnie z narzuconymi sobie niezwykle wysokimi wymaganiami, Pani Gireń zaangażowała cztery drukarnie: blok książki wykonany był w białostockiej drukarni Koncept, oprawą zajęła się drukarnia Orthdruk, również z Białegostoku, obwoluta, grafiki umieszczone w wytłoczeniu pierwszej strony oprawy oraz na grzbiecie, są dziełem wrocławskiej drukarni Reprint. Tu moja jedyna uwaga: szkoda, że te kunsztowne detale, podnoszące wartość artystyczną dzieła, są ukryte przed okiem oglądającego pod trudną do zdjęcia obwolutą (może jednak lepsze byłoby pudełko).

Ostatni element - tasiemkowa zakładka - została dostarczona przez warszawską firmę Euro Promotion. Wymieniam wszystkie zaangażowane w urzeczywistnienie projektu podmioty, obrazuje to bowiem doskonale rozumienie technologii powstawania książki oraz bezwzględną determinację autorki w dążeniu do urzeczywistnienia projektu bez żadnych kompromisów. Finalny efekt jest niezwykle satysfakcjonujący. Kontakt z gotową książką dostarcza satysfakcji dla oka, dla dotyku, dla poczucia ładu i harmonii, a w końcu zaspakaja potrzebę obcowania z rzeczami pięknymi.

Piękna książka, określenie do niedawna powszechnie używane dla podkreślenia jakości edytorskiej publikacji i związanych z tym odczuć natury estetycznej, wyrafinowania, często jej bibliofilskiego charakteru, wyróżniającego ją na tle powszechnej produkcji drukarskiej, zastąpiło sformułowanie *książka dobrze zaprojektowana*, a więc taka gdzie piękno jest pochodną racjonalności podjętych decyzji projektowych, gdzie relacje pomiędzy funkcją i formą osiągają idealną równowagę. I właśnie z tego rodzaju pięknem mamy do czynienia w przypadku projektu Pani Urszuli Gireń.

Na koniec przytoczę fragment zakończenia z dokumentacji pracy: „Poznając metodykę pracy dawnych artystów i typografów, można zauważyć częste odniesienia do nauki i liczb. Te ostatnie występują w naturze. Poszukiwanie usystematyzowania otaczającego świata przez renesansowych twórców było ogromną inspiracją. Każdy element w świecie ma swoje miejsce i znaczenie, nic nie jest przypadkowe, wszystko jest połączone ze sobą

i wzajemnie na siebie oddziałuje. System relacji chciałam zbudować także w projekcie swojej publikacji, gdzie najdrobniejsza część wynikałaby ze struktury całości”. Zamierzenie to udało zrealizować się w sposób perfekcyjny.

Doktorat nie zamyka zainteresowań Autorki XVI wiecznym drukarstwem w Polsce. Projekt będzie kontynuowany. Planowane są wykłady oraz publikacja internetowa. Mam nadzieję, że niniejsze opracowanie w formie zaprojektowanej na potrzeby doktoratu, szybko będzie można znaleźć w dobrych księgarniach.

Konkluzja

Przedstawiona przez Panią mgr Urszulę Gireń praca doktorska, przygotowana pod opieką promotorską dr hab. Jacka Mrowczyka, pt. *Renesansowe projektowanie książek drukowanych w Polsce, w kontekście wpływów europejskich*, oraz dokumentacja zawierająca wykaz dorobku artystycznego, naukowego i dydaktycznego, potwierdzają iż mamy do czynienia z oryginalną postawą twórczą, potrafiącą łączyć wysoką jakość artystyczną z wnikliwą postawą badawczą.

Doktorantka przeprowadziła obszerne badania nad polską książką renesansową a zebrany materiał posłużył jej do zaprojektowania publikacji na ten temat. Praca jest oryginalna, wartościowa, wyjątkowa pod względem edytorskim i powinna być dostępna dla środowisk zainteresowanych tym tematem.

W związku z powyższym wnoszę do Rady Wydziału Projektowego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach o przyznanie Pani mgr Urszuli Gireń stopnia doktora w dziedzinie sztuki plastyczne, w dyscyplinie artystycznej – sztuki piękne.

